

I ORDDET LIGGER LØSENET

Af Laura Engstrøm, *journalist*

Professor i ledelsesfilosofi, Ole Fogh Kirkeby, har gennem de seneste femten år brugt den oldgræske metode protreptik i samtaler med ledere og andre, der ønsker at få et problem belyst filosofisk. Han kalder den 2.500 år gamle samtaleform for oldtidens masteruddannelse for topledere og er aktuell med en bog, der belyser metoden i funktion.

En dag for en snes år siden sad professor Ole Fogh Kirkeby til et møde i et *advisory board* for et dansk coachingfirma. Han lyttede til deres metoder i coaching, og det slog ham, at de gjorde det helt forkert.

– Så eksemplificerede jeg den protreptiske metode på en af dem. Det var Mærks' personalechef, og bagefter sagde hun, at den halve times protreptik svarede til et halvt års coaching, siger Ole Fogh Kirkeby.

Ole Fogh Kirkeby fyldte 70 tidligere i år og har været professor i ledelsesfilosofi ved CBS i godt 30 år, men selv om han lige har holdt afskedsreception, underviser han stadig. Lige nu sidder han i sit kontor hjemme i lejligheden på Frederiksberg.

Det er snarere en hule end et klinisk kontor. Her er stakke af bøger og papirer og mapper og en smuk samling af violiner, der er ophængt som stigende og faldende noder langs væggene. Ole Fogh Kirkeby kan ligge i den seng, der også står her, og kigge op på violinerne, der for nogles vedkommende er 250 år gamle. Den, han spiller dagligt på, hænger ikke fremme. Men den bliver hevet frem hver dag.

– At spille hjælper mig med at tænke, siger han.

Mere om det senere, og hvad det vil sige at tænke og hvilke bevidsthedslag, vi kommer i kontakt med, når vi bruger sproget. Ole Fogh Kirkeby er en af de filosoffer herhjemme, der har studeret bevidsthed. Hvad er bevidsthed? Og hvordan interagerer den med kroppen? Men han fandt ikke noget svar. For ingen har endnu fundet ud af, hvad bevidsthed er.

Som han siger:

– Vi kan ikke objektivere os selv. Altså: Vi kan ikke gøre os selv til en ting. Gør vi det, bliver det som alle de psykologiske teorier, der handler om at beskrive mennesket som karaktertyper eller psykologiske typer. I sidste ende er det en tingsliggørelse af mennesket, og så bliver det pauvert.

Foto af Malene Anthony Nielsen/Scanpix

Foto af Malene Anthony Nielsen/Scanpix

Den gode samtale

Det er sådanne tanker, der rumsterer her i Ole Fogh Kirkebys hule. Det er også her, han holder sine protreptiske samtaler. Der kommer mange, fortæller han. Klienterne eller samtaleparterne har forskellige baggrunde. Nogle er officerer, der har været udsendt i krig, og som skal have hjælp til deres PTSD, andre er ledere.

- Jeg har haft nogle meget specielle oplevelser med protreptikken. Fx havde jeg en samtale på tyve minutter med en kvinde om frihed, og hvordan hun forvaltede sin frihed og sin fritid. Under samtalen begyndte hun at græde, men det er jeg så vant til. Så mødte jeg hende et år efter, og hun fortalte, at den samtale havde ændret hendes liv fuldkommen. Det, der sker, hvis samtalen er god, er, at du går videre med den, og så arbejder den i dig og får dig til at tænke på en anden måde, siger Ole Fogh Kirkeby.

Protreptikken blev udviklet for knap 2.500 år siden af Aristoteles. Ordet protreptik betyder at 'vende et menneske mod sig selv'. Altså at lade vedkommende få øjnene op for, hvorfor han eller hun handler, som han eller hun gør.

Skal Ole Fogh Kirkeby kort forklare det, var protreptikken en masteruddannelse for topledere i oldtiden. Den skulle lære unge at tænke filosofisk. Den demokratiske styreform, der blev udfordret af diktatorer, krævede, at folket havde styr på lederne - og at lederne havde styr på sig selv.

- Det, de kommende ledere hovedsageligt lærte, var, at hvis de ville skrabe rigdom til sig og have magt og sikre deres dynastier, søgte de i sidste instans noget, de ikke ville kunne bevare. De ville miste det. Det viser historien helt klart. Så hvis man søger lykke, skal man gøre det gode for det godes egen skyld. Og derved kommer man til at gavne fællesskabet. Det er pointen. Men de skulle have magt over sig selv først, siger Ole Fogh Kirkeby.

Hvad vil det sige at få magt over sig selv?

- At vide hvad konsekvenserne er af det, du gør, og hvorfor du gør det. Og hvilke værdier, du virkeliggør, når du gør det.

Samtalens befrielse

Ole Fogh Kirkeby har skrevet flere bøger om protreptikken. Senest den nye bog *Ordet er sjælens spejl*, hvor fiktive samtalepartnere bliver udsat for protreptikeren Jakobsens spørgsmål og kommentarer.

Som titlen indikerer, mener Ole Fogh Kirkeby, at nøglen til forståelse ligger i ordvalget.

De ord, vi bruger, kommer ikke til os tilfældigt. De siger noget om os, mener han. Så selv om sproget

i sin kerne er kollektivt, har vi alle vort personlige sprog, vor idiolekt. Ved at lægge mærke til, hvordan personen bruger sit sprog, kan protreptikeren komme personen nærmere.

- Hele dit sanseberedskab er tilstede i ordet, uden at du er det bevidst, for tankeprocesserne foregår jo så hurtigt. Jeg ved først, hvad jeg mener, når jeg hører mig selv sige det. Men jeg forpligter mig på mine egne tanker, når jeg udtaler dem over for mig selv. Og også over for en anden. Hvordan fanden ordene så kommer, det kan jeg ikke forstå. Men bliver du det bevidst, er det en hemmelig indgang til dig. Så kan du vælge, når du er protreptiker, som jeg er, at gå ordenes vej eller billedernes vej, og jeg går altid begge veje. Jeg er altid interesseret i billederne, der ligger bag ordene. Hvilke metaforer bruger man ubevidst?

Hvert ord har en rod, og det ord har sine slægtninge. I *Ordet er sjælens spejl* kan man fx læse, at ordet sind kommer af at rejse, at være på vej mod et mål. Sind er beslægtet med *Sinn* på tysk, *sense* på engelsk og at sanse på dansk.

Bogens undertitel er 'samtaler, der befrier'. Befrielsen ligger i forståelsen af ordene, mener Ole Fogh Kirkeby.

- Der sker to former for befrielse i de samtaler: Fra ikke at vide, hvad du tænker og siger, fordi du ikke forstår ordenes egentlige betydning, og til at få en forståelse af det. Der er meget få mennesker, der faktisk forstår ordene. For vi tænker ikke over det, vi siger det bare. Ved at blive bevidst om ordvalget, bliver du bevidst om dine egne valg. Du ved i højere grad, hvorfor du gør det, du gør, og du bliver mere bevidst om det, du skylder andre og skylder dig selv. Så kan du arbejde mere med din samvittighed og påtage dig din skyld, siger Ole Fogh Kirkeby og forklarer sin opfattelse af begrebet skyld:

- Jeg er ikke freudianer, selv om jeg har stor respekt for Freud, men jeg tror ikke, skyld er noget negativt. Jeg tror, det er den vigtigste af alle socialiseringsfunktioner. Og den vigtigste individueringsfunktion. Du forstår kun dig selv gennem det, du gør. Du kan også sige, at du forstår dig selv gennem det, du tænker, men det er et sværere niveau, men du kan godt se, hvad du har gjort og så vurdere dig selv moralsk ud fra det.

I modsætning til psykoterapi og -analyse er der ikke en ensartet progression i protreptikken, forklarer han.

- Freud ville jo søge efter noget kausalt, noget årsagsmæssigt, det vil jeg egentlig ikke. Jeg vil bare have personen selv til at søge efter, hvordan vedkommende står i relationen til sig selv. Protreptikken er

en afklaringsmetode, der tvinger en til en eftertanke, til en reflektiv bevidsthed.

Selv om Ole Fogh Kirkeby kalder protreptikken for en afklaringsmetode, er det egentlig ikke en metode i den filosofiske samtale, siger han, men der er tricks.

– Hovedtricket er, at du skal være god til at lytte, som stoikerne sagde. Du skal høre, hvad et andet menneske siger og så gribe fat dér. Jeg spørger ikke om noget personligt. Jeg spørger, hvordan de individuierer det almene: Hvad står du for? De færreste mennesker tænker til bunds, hvad de vil, for de tænker ikke over, hvorfor de vil det. De vil gerne forfremmes, og de vil gerne have en luksusejendom, men de kommer ikke ned til de egentlige årsager. Proteptikken får dem til at tænke over, hvorfor de fx søger magt og rigdom. Den spørger, hvad disse fænomener egentlig er og indebærer.

Traumerne bliver

Ole Fogh Kirkeby tror ikke på, at man kan blive forløst fra sine traumer, men man kan lære at blive et såkaldt godt menneske.

– Jeg tror, traumerne er vokset ind i dig. I stedet skal du benytte dig af dem og transformere dem til overspringshandling. Det ville være mit råd. Skab dig ud af dem, tal dig ud af dem, råb dig ud af dem.

Og hvad er et godt menneske?

– Et godt menneske er et menneske, der er etisk og moralsk bevidst om, hvordan det forholder sig til andre. En, som følger den gyldne regel: Gør ikke mod andre, hvad du ikke ønsker, de skal gøre mod dig. Det kræver en normativ begivenhedssans. Det vil sige: Du skal have en fornemmelse for, hvad fanden der foregår. Du skal være lidt begavet for at være et godt etisk menneske. Og så skal du holde af dine medmennesker. Mit udgangspunkt er, at mennesker bedrager sig selv. Så jeg tror generelt ikke på, hvad man siger til mig. Men jeg prøver at forstå, hvad de siger, og hvorfor de siger det.

Og hvordan bedrager man typisk sig selv?

– Ved ikke at tilstå sine egne følelser. Og ved ikke at forholde sig til, hvorfor man gør det, man gør. Ellers ville folk ikke være så åndsvage. Hvorfor gør jeg det, jeg ikke vil? Og hvorfor vil jeg ikke det, jeg ved, jeg bør gøre? De spørgsmål hænger der hele tiden, og det er hårdt arbejde at komme overens med dem.

Forståelse uden ord

I protreptikken gælder det som i psykoanalysen og -terapien, at det er essentielt at forstå klienten. Men hvad vil det sige? Kan vi helt forstå et andet menneske?

– Det tror jeg ikke engang, jeg kan svare på, siger Ole Fogh Kirkeby og tager sig til fipskægget og tilføjer så:

– Man føler det. Jeg føler andre mennesker, jeg fornemmer deres stemninger, og hvad de er for en slags mennesker. Hvilken relation, de har til sig selv. Hvad de vil med sig selv.

Men så handler det jo ikke om ordvalg eller ordets oprindelse for at nå ind til personen...

– Kun i anden omgang, for det kan jo ikke sættes på begreb! Det er det samme, der sker i forelskelse og i kærlighed. Det kan du heller ikke sætte ord på. Hvis du kunne det, så holdt du dig nok fra det. Det kommer bagefter, når vi er kommet på afstand af det og er blevet vrede. Så kommer ordene. ●

Hele dit sansberedskab er tilstede i ordet, uden at du er det bevidst, for tankeprocesserne foregår jo så hurtigt. Jeg ved først, hvad jeg mener, når jeg hører mig selv sige det. Men jeg forpligter mig på mine egne tanker, når jeg udtaler dem over for mig selv. Og også over for en anden. Hvordan fanden ordene så kommer, det kan jeg ikke forstå. Men bliver du det bevidst, er det en hemmelighed ind til dig.

